

УДК 351.74.963

DOI: <https://doi.org/10.18664/btie.81-82.287318>

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УМОВАХ ЗРОСТАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ

*Кондратюк М. В., к.е.н., доцент,
Кузьменко О. С., магістр (УкрДУЗТ)*

Сучасні підприємства функціонують в умовах трансформації бізнес-процесів, що є джерелом формування та розвитку різних видів злочинів. Стаття присвячена питанням забезпечення економічної безпеки підприємства в умовах зростання злочинності. Зазначено, що небезпечнішими для суспільства є злочини в галузі економіки та фінансів. Соціально-економічні фактори в системі економічної злочинності є ключовими, адже вони формують умови для розвитку криміногенної ситуації в суспільстві та проявляються в умовах суперечностей, незбалансованості господарської діяльності, дефектах економічної політики держави, проблемах системи розподільчих відносин, невідповідності правових норм та адміністративних рішень, корупції тощо. Обґрунтовано особливості забезпечення економічної безпеки підприємства в протидії злочинності шляхом виокремлення комплексу заходів, які має реалізувати підприємство за підтримки держави.

Ключові слова: злочинність, виклики, ринкова економіка, економічні інтереси, правове регулювання, забезпечення безпеки.

ECONOMIC SECURITY OF THE ENTERPRISE: CURRENT PROBLEMS

*Kondratyuk M. V., PhD in Economics, Associate Professor,
Kuzmenko O. S., M.Sc. (USURT)*

The study of modern crime trends shows that crimes in the field of economy and finance related to false bankruptcy, concealment of profits, tax evasion, and smuggling are becoming more and more dangerous. There is a targeted infusion of laundered shadow capital. Unfortunately, crimes in the economic sphere are a significant threat to various spheres of security, which leads to a combination of internal and external risks. It should be noted that the

state is the bearer of economic interests and must ensure their satisfaction for all participants in social relations by creating an appropriate market climate. This will make it possible to create favorable conditions for conducting economic activity of enterprises in a legal way. Therefore, in order to identify approaches to the prevention and counteraction of crime at the state level, it is necessary to assess the environment of the spread of economic crime, the factors of its development and containment, as well as its impact on various spheres of public life. Socio-economic factors in the system of economic crime are key, because they create the conditions for the development of a criminogenic situation in society and manifest themselves in conditions of contradictions, imbalances in economic activity, defects in the economic policy of the state, problems in the system of distributional relations, inconsistencies in legal norms and administrative decisions, corruption, etc. Economic crime is closely related to socio-economic crises, because, on the one hand, it is a significant lever for its occurrence, on the other hand, crisis phenomena contribute to the growth of crime. Effective countermeasures against the development of economic crime depend on many factors, one of the main ones being the ability of law enforcement officials to receive truthful information necessary for making relevant decisions in a timely manner. For example, in case of violation of customs rules and importation of contraband goods, which creates a real threat to the economic security of the country, violates the order of foreign economic relations, creates transnational risks and reduces the level of competitiveness of the national economy. Thus, ensuring security in the conditions of the growth of economic crime in the country is possible with the creation of normal, civilized economic conditions, effective activity of law enforcement agencies, a clear definition of priority vital economic interests of society and a system of their implementation in the activities of all state administration bodies and economic entities. This will enable enterprises to work productively, understanding that their activities are legal, protected and, despite external challenges, ensure effective development of the national economy.

Keywords: *crime, challenges, market economy, economic interests, legal regulation, security.*

Постановка проблеми та її зв'язки з науковими чи практичними завданнями. Формування та розвиток світової економіки має не лише позитивні прояви, а й супроводжується розвитком злочинності.

Інтеграції економік нових держав у ринки товарів, послуг, виробництв, крім позитивних наслідків, має і зворотний бік, оскільки цей процес супроводжується інтегруванням у наявні схеми міжнародної злочинної діяльності, як загальнокримінального характеру, так й економічного. Крім того, в умовах постіндустріального суспільства саме економіка та економічні інтереси є підставою для розширення суб'єктів світової політичної системи на тих, які користуються результатами цивілізаційного розвитку (так звані держави з «золотим мільярдом») і ті держави (їх переважна

більшість), які своїм економічним існуванням забезпечують «цивілізаційні привілеї» перших. За відповідних політичних умов розвитку постіндустріального суспільства економічна злочинність виникає як результат «наздоганяючого розвитку» країн, які не можуть претендувати на перші ролі в процесі розподілу доходів цивілізаційного розвитку людства. Це призводить до виникнення різних видів небезпек для підприємств, у тому числі й економічної.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сьогодні проблеми протидії злочинності набули глобального характеру, про що говорять не лише вчені та практики, а й політики різних рівнів та різних країн, серед них Андрушків Б. М., Вовк І. П., Паляниця В. П., Вівчар О. І., Берляк Г.В., Мігус І. П., Лоханова Н., Пономарьов В. П.,

Погорелов О. В., Пчеліна О. В., Тишук Т. А., Вдовиченко А. М., Зубрицький А.І., Рубцов О. М., Семир'янов Д. Я., Серебрянський Д. М. та ін. [1-10]. Науковий доробок цих та інших вчених спрямований на дослідження теоретичних, методологічних та практичних аспектів забезпечення економічної безпеки підприємства в сучасних умовах. Проте, постійна динаміка та складність питання забезпечення економічної безпеки потребують детального розгляду цієї проблеми з урахуванням соціально-економічних аспектів протидії економічній злочинності.

Мета статті – розкрити ключові аспекти проблеми забезпечення економічної безпеки підприємства в умовах розвитку злочинності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Однією з ключових характеристик сучасного суспільства, притаманного українським реаліям, є панування виробничо-споживчих відносин, що призводить до домінування у господарській та повсякденній діяльності економічних важелів [11]. Це спонукає до пошуку рентабельніших та ефективніших систем управління певними виробничими потужностями та загального поліпшення економічних процесів. Але, на жаль, суспільству притаманні деструктивність та бажання до досягнення швидкого збагачення, що призводить до пошуку тіньових та/чи кримінальних способів отримання прибутку, його перерозподілу та одержання економічної вигоди.

Дослідження тенденцій сучасної злочинності свідчить про те, що все небезпечнішими стають злочини в галузі економіки та фінансів, пов'язані з хибним банкрутством, приховуванням прибутку, ухиленням від податків, контрабандою. Присутнє цільове впливання відмитих тіньових капіталів. На жаль, злочини в економічній сфері є суттєвою загрозою для різних сфер безпеки, що призводить до сукупності внутрішніх та зовнішніх ризиків.

Необхідно відзначити, що держава є носієм економічних інтересів та повинна забезпечувати їх задоволення для всіх учасників суспільних відносин шляхом створення відповідного ринкового клімату. Це дозволить сформулювати вигідні умови для ведення господарської діяльності підприємствам законним шляхом [12].

Тож, з метою виокремлення підходів щодо запобігання та протидії злочинності на рівні держави необхідно оцінити середовище розповсюдження економічної злочинності, фактори її розвитку та стримування, а також впливу на різні сфери суспільного життя. Основними показниками в даних умовах виступають міжнародні рейтинги нашої країни за такими чинниками як: економічна свобода, конкурентоспроможність, легкість ведення бізнесу, корупція, надійність, дотримання права власності тощо, які оцінюються сьогодні різними світовими неурядовими міжнародними організаціями та авторитетними виданнями та є об'єктивними [13].

Варто відзначити, що детермінанти злочинності є сукупністю економічних, соціальних, ідеологічних, політичних, психологічних, правових, організаційно-управлінських та інших факторів, які призводять до розвитку злочинності [8]. Наукові дослідники, розглядаючи злочинність як соціальне явище, вказують, що головним у боротьбі з нею є прогресивні соціально-економічні перетворення [9].

Соціально-економічні фактори в системі економічної злочинності є ключовими, адже вони формують умови для розвитку криміногенної ситуації в суспільстві та проявляються в умовах суперечностей, незбалансованості господарської діяльності, дефектах економічної політики держави, проблемах системи розподільчих відносин, невідповідності правових норм та адміністративних рішень, корупції тощо. Економічна злочинність знаходиться в тісному зв'язку із соціально-економічними

кризами, адже, з одного боку, вона є значним важелем їх виникнення, а з іншого – кризові явища сприяють зростанню злочинності [14].

У сучасних умовах економічним явищем стала організована злочинність, зміцнена спільними фінансовими інтересами. Процеси «тіньової» підприємницької діяльності, пов'язані з приховуванням прибутків, охопили різні сфери економіки, у тому числі легальний бізнес. Рейдерство, розкрадання, реалізація незаконних угод у кредитно-фінансовій сфері та у сфері зовнішньоекономічної діяльності, ухилення від сплати податків стали джерелами надприбутків організованих злочинних угруповань. Концентрація кримінального капіталу призвела до утворення олігархічних лідерів фінансово-промислових груп. Втручання кримінальних угруповань у систему державного управління загрожує економічній безпеці кожного підприємства окремо та держави в цілому.

В Україні на даний час домінує «аристократична» виробнича культура, проте в сучасних умовах при відсутності великих загальнодержавних компаній та відповідних економічних програм, їх місце займають фінансово-промислові групи кримінального походження, які втручаються в систему державного управління з метою її використання для забезпечення своїх кланових інтересів [15]. Тож, до життєво важливих інтересів підприємств та держави у сфері забезпечення економічної безпеки належать [11]:

- забезпечення правових основ господарської діяльності, що не допускають криміналізації економічних відносин;

- усунення умов та передумов зростання економічних злочинів;

- створення механізму, що забезпечує реалізацію суперечливих економічних інтересів різних соціальних груп відповідно до встановлених у суспільстві правил і норм господарської

діяльності;

- визначення зовнішніх і внутрішніх загроз економічній безпеці, прогнозування, попередження та усунення умов і передумов діяльності, що завдає збитків життєво значущим економічним інтересам підприємства, держави, суспільства та особистості;

- забезпечення умов для ефективної діяльності правоохоронних органів щодо виявлення, припинення та запобігання злочинів в економічній сфері;

- виявлення та попередження діяльності іноpartnerів, що здійснюється з метою утистки економічних інтересів суб'єктів господарювання та з використанням можливостей спецслужб та інших урядових органів та організацій;

- визначення перспективних напрямів та досліджень в галузі науки, техніки та технології з боку закордонних держав, фірм, спецслужб та створення системи захисту секретів та комерційної таємниці;

- розкриття та припинення злочинних акцій, що завдають значної шкоди життєво важливим економічним інтересам країни, насамперед спрямованих на підриг кредитно-фінансової системи, дискредитацію зовнішньоекономічної політики та міжнародного науково-технічного співробітництва, а також протиправних дій, пов'язаних із проведенням великомасштабних валютних угод, вивозом за межі держави стратегічних та інших важливих видів сировини, товарів та матеріалів.

Ефективна протидія розвитку економічної злочинності залежить від багатьох факторів, одним з основних є можливість своєчасного отримання службовими особами правоохоронних органів правдивої інформації, необхідної для прийняття відповідних рішень. Наприклад, при порушенні митних правил та ввезенні контрабандних товарів, що створює реальну загрозу економічній безпеці країни, порушує порядок зовнішньоекономічних відносин, формує

транснаціональні ризики та знижує рівень конкурентоспроможності національної економіки.

Висновки. Таким чином, забезпечення безпеки в умовах зростання економічної злочинності в країні можливе при створенні нормальних, цивілізованих умов господарювання, ефективної діяльності правоохоронних органів, чіткого визначення пріоритетних життєво важливих економічних інтересів суспільства і системи їх реалізації в діяльності всіх органів державного управління та суб'єктів господарювання. Це дасть змогу підприємствам продуктивно працювати, розуміючи що їх діяльність є законною, захищеною і, попри зовнішні виклики, забезпечувати ефективний розвиток національної економіки.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

- 1 Економічна та майнова безпека підприємства та підприємництва. Антирейдерство : монографія / Б. М. Андрушків, І. П. Вовк, Ю. Я. Вовк, В. П. Паляниця та ін. Тернопіль : Тернограф, 2012. 456 с.
- 2 Вівчар О. І. Управління економічною безпекою підприємств: соціогуманітарні контексти: монографія. Тернопіль: ФОП Паляниця В. А., 2018. 515 с.
- 3 Берляк Г.В. Інвестиційні ризики та невизначеність в умовах глобалізаційних змін: обліково-аналітичний підхід. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*: міжн. зб. наук. праць (Камянець Подільськ, 20 квітня 2014 р.). Камянець Подільськ, 2014. С. 38-41.
- 4 Мігус І.П. Методичний підхід до оцінки впливу загроз на економічну безпеку емісійної діяльності акціонерного товариства. *Фінансовий простір*. 2013. №3. URL: <http://fp.cibs.ubs.edu.ua>.
- 5 Лоханова Н. Система управління станом економічної безпеки підприємства: проблемні питання, концепція розвитку. *Економіст*. 2005. №2. С. 52-56.
- 6 Пономарьов В. П. Формування механізму забезпечення економічної безпеки підприємства : автореф. дис. ... канд. екон. наук. Луганськ, 2000. 27 с.
- 7 Погорелов О. В. Легалізація кримінальних доходів як провідна форма економічної злочинності в умовах глобалізації. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія Економіка*. 2013. Т. 21, вип. 7 (4). С. 242-253. URL: <http://vestnikdnu.com.ua/archive/201374/242-253.htm>.
- 8 Пчеліна О. В. Механізм вчинення економічних злочинів. *Право і Безпека*. 2009. № 4. С. 118–122.
- 9 Тіньова економіка в Україні: масштаби та напрямки подолання / Т. А. Тищук та ін. К. : НІСД, 2011. 31 с.
- 10 Тіньова міжнародна торгівля: макроекономічна теорія та фіскальні наслідки для України: монографія / А. М. Вдовиченко, А. І. Зубрицький, О. М. Рубцов, Д. Я. Семир'янов, Д. М. Серебрянський; за заг. ред. Д. М. Серебрянського. К. : Алерта, 2013. 202 с.
- 11 Дикань В.Л., Назаренко І.Л. Комплексна методика визначення рівня економічної безпеки, оцінки ризиків та ймовірності банкрутства підприємства: монографія. Харків: УкрДАЗТ, 2011. 142 с.
- 12 Каличева Н. Є. Проблеми та перспективи розвитку економіки України в сучасній світовій економічній системі. *Наука й економіка*. 2015. Вип. 4 (40). С. 117 – 120.
- 13 Григорук П. М., Хрущ Н. А. Методологічні засади моделювання системи забезпечення фінансово-економічної безпеки в умовах невизначеності і багатомірності ринкового середовища. *Науковий вісник Мукачівського державного університету*. 2017. Вип. 1. С. 204–198.
- 14 Живко З. Б. Механізм управління системою економічної безпеки підприємства. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2014. Вип. 3.

С. 37–42.

15. Дикань В.Л., Толстова А.В. Механізм державного регулювання відтворення та розвитку економіки України в ринкових умовах. *Вісник економіки транспорту та промисловості*. 2022. № 76-77. С. 5-12.

REFERENCES:

1 Andrushkiv B. M., Vovk I. P., Vovk Yu. Ya., V. P. Palianytsia ta in (2012). *Ekonomichna ta mainova bezpeka pidpryiemstva ta pidpryiemnytstva. Antyreiderstvo: monohrafiia*. [Economic and property security of the enterprise and entrepreneurship. Anti-raiding: a monograph]. Ternopil: Ternograf, [in Ukrainian].

2 Vivchar O. I. (2018). *Upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoiu pidpryiemstv: sotsiohumanitarni konteksty: monohrafiia*. [Management of economic security of enterprises: socio-humanitarian contexts: monograph]. Ternopil: V. A. Palanytsia FOP, [in Ukrainian].

3. Berliak H.V. (2014). *Investytsiini ryzyky ta nevyznachenist v umovakh hlobalizatsiinykh zmin: oblikovo-analitychnyi pidkhid*. Instytut bukhhalterskoho obliku, kontrol ta analiz v umovakh hlobalizatsii: mizhn. zb. nauk. prats. [Investment risks and uncertainty in the conditions of globalization changes: accounting and analytical approach]. *Institute of Accounting, Control and Analysis in Globalization: International. coll. of science works (Kamyanets Podilsk, April 20, 2014)*, Kamianets Podilsk, pp.38-41.

4. Mihus I.P. (2013). *Metodychnyi pidkhid do otsinky vplyvu zahroz na ekonomichnu bezpeku emisiinoi diialnosti aktsionernoho tovarystva*. [A methodical approach to assessing the impact of threats on the economic security of the emission activity of a joint-stock company]. *Financial space*, no 3. Available at: : <http://fp.cibs.ubs.edu.ua>

5 Lokhanova N. (2005). *Systema upravlinnia stanom ekonomichnoi bezpeky pidpryiemstva: problemni pytannia*,

kontseptsiiia rozvytku. [The system of managing the state of economic security of the enterprise: problematic issues, the concept of development]. *Economist*, no 2, pp. 52-56.

6 Ponomarov V.P. (2000). *Formuvannia mekhanizmu zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky pidpryiemstva :avtoref. dys. ... kand. ekonom.* [Formation of the mechanism for ensuring the economic security of the enterprise: autoref. thesis ... candidate economy]. Science Luhansk, 27 p.

7 Pohorelov O.V. (2013). *Lehalizatsiia kryminalnykh dokhodiv yak providna forma ekonomichnoi zlochynnosti v umovakh hlobalizatsii*. [Legalization of criminal income as a leading form of economic crime in the conditions of globalization]. *Bulletin of Dnipropetrovsk University. Economy series*, vol. 7 (4), t. 21, pp. 242-253. Available at: <http://vestnikdnu.com.ua/archive/201374/242-253.htm>

8 Pchelina O. V. (2009). *Mekhanizm vchynennia ekonomichnykh zlochyniv*. [Mechanism of committing economic crimes]. *Law and Security*, no. 4. pp. 118–122.

9 Tyshchuk T. A.ta in. (2011). *Tinova ekonomika v Ukraini: masshtaby ta napriamky podolannia*. [Shadow economy in Ukraine: scope and ways of overcoming], Kyiv: NISD, [in Ukrainian].

10 Vdovychenko A. M., Zubrytskyi A.I., Rubtsov O. M., Semyrianov D. Ya., Serebrianskyi D. M.; za zah. red. D.M. Serebrianskoho. (2013). *Tinova mizhnarodna torhivlia: makroekonomichna teoriia ta fiskalni naslidky dlia Ukrainy: monohrafiia*. [Shadow international trade: macroeconomic theory and fiscal consequences for Ukraine: monograph], Kyiv, [in Ukrainian].

11 Dykan V.L., Nazarenko I.L. (2011). *Kompleksna metodyka vyznachennia rivnia ekonomichnoi bezpeky, otsinky ryzykiv ta ymovirnosti bankrutstva pidpryiemstva: monohrafiia*. [Complex method of determining the level of economic security, risk assessment and probability of bankruptcy of the enterprise: monograph], Kharkiv: UkrDAZ, [in Ukrainian].

12 Kalycheva N. Ye. (2015). *Problemy*

ta perspektyvy rozvytku ekonomiky Ukrainy v suchasni svitovii ekonomichnii systemi. [Problems and prospects of the development of the economy of Ukraine in the modern world economic system]. *Science and economy*, vol. 4 (40), pp. 117 – 120.

13. Hryhoruk P. M., Khrushch N. A. (2017). Metodolohichni zasady modeliuвання systemy zabezpechennia finansovo-ekonomichnoi bezpeky v umovakh nevyznachenosti i bahatomirnosti rynkovoho seredovyscha. [Methodological principles of modeling the system of ensuring financial and economic security in conditions of uncertainty and multidimensionality of the market environment]. *Scientific Bulletin of Mukachevo*

State University, vol. 1, pp. 204–198.

14. Zhyvko Z. B. (2014). Mekhanizm upravlinnia systemoiu ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva. [Mechanism of management of the economic security system of the enterprise.] *Scientific Bulletin of Uzhhorod University*, vol. 3, pp. 37–42.

15. Dykan V.L., Tolstova A.V. (2022). Mekhanizm derzhavnoho rehuliuвання vidtvorennia ta rozvytku ekonomiky Ukrainy v rynkovykh umovakh. [The mechanism of state regulation of the reproduction and development of the economy of Ukraine in market conditions]. *Bulletin of the Economy of Transport and Industry*, no. 76-77, pp. 5-12.